

ոմանց կը համարուին խպտիբերեն փոխառեալ, վերջինը (յ)՝ եթովպացերենէ: Բիշ մը վարը պիտի տեսնենք որ այս համեմատութիւնները յաջող չեն եւ հետեւեալը խպտին եւ եթովպացին գործ չունին մեղէ հետ: Այսպէս կը մտածէ նաեւ Մարքուարդ, որ (ՀԱ 1912, 662) կը յայտնէ թէ Ս. Մետրոքի ժամանակ Եգիպտոսի եւ պարսկական Միջագետքի միջեւ յարաբերութիւն չկայ:

(Հարաւ-Իւրի)

Հ. ԱՍՈՒՆՅԱՆ

ԲԱՆԻՔԱՆԵՐԵՆ ԵՐ ՊԵՏԱԳՐԱԹԻԻՆԵՐ

Ըմբռամարտ:

68. "Չիք որ մերկանայցեալ եւ աւանդիցի եթէ հանգիստ խորիցե, քանզի յըմբռամարտ է իտեւ մերկանին եւ աւանին, ապա է միցել եւ յորդրել մատչին, Ոսկ. Պաւլ. Ա. էջ 249. "բառի մը առաջին նշանագրին նախընթաց բառին ծայրը չկրնուի ելն, ծագած սխալագրութիւն (Կոբայր, Բառաբանութիւն, էջ 27) համարելով խնդրական բառը՝ կը ցանկամ ընթեանուլ "յըմբռամարտի իտեւ, այսու թէ սահուն ընթացք մը կ'առնու. սովորականեան հաստատեալ եւ թէ մանաւանդ կը մերձենայ դատական հայերէնի պահանջած որդի, որ կը սերէ կիրարկել առաւելապէս "բանամարտի իտեւ, Եւսեբ. Բրոն. Ա. էջ 287, 299, "բանամարտի դեւ, Ոսկ. Եւ. էջ 120 "կառամարտի երկրորդ, Սեբեբ. էջ 190, կռիւմարտի աւրենք, Եւսեբ. Բրոն. Ա. էջ 285, "հիսամարտի գառադութիւն, Սեբեբ. էջ 190, "նաւամարտի իտեւ, Եւսեբ. Բրոն. էջ 210, "նաւամարտի պատերազմ, անգ. էջ 248, "նաւամարտի տորմի նաւացն, անգ. էջ 95 "տորմի նաւամարտի նաւացն, անգ. էջ 53 եւ այլն: Միեւնոյն կողմապարէ ելած երկու վերջակ միայն յառաջ կը բերեմ հոս. "Վասն չափել իսկ, Ոսկ. Պաւլ. Ա. 53 ուղղէ "չունեւ (սա չունելոյ) իսկ. "Այս բարբառ աշխարհաւոյ ընկեր է, Սեբեբ. էջ 13 որ պիտի ըլլայ "այնք բարբառայն, համեմ. անգ. էջ 25 "Այս բարբառ այնք բարբառայն ընկեր է. ինչպէս յայտնի է ք եւ չ նշանագրեալ նմանութիւնը բազմութիւն կարեւոր շփոթութիւններու պատճառ եղած է: Ինչեւեւ է միայն Բաբել, Կոբայր, էջ 18 (—) անգ. էւ "Ղիբնեւ, խորեն. Պամ.

(այ. Վենետ. 1827) էջ 239 (= Խոսած, "Ղեբնեւ", Լաբ. էջ 51:

Թաւալարի:

69. "Աղէ սաս, եթէ գերեմին եւ Ռաւաբըն զինէ ինչ՝ որ չիցէ պատշաճ նոցա արուեստին ստանայցեն կամ գործի ինչ կամ աւրինակ, Ոսկ. Պաւլ. Ա. էջ 848. յոյն բնագրին տուած ՏΑΥΤΟ-ΤΟΥΤΟΣ (բառական) կաշեհատ) բառով անհնար է լուսարանել վկայարեւութեանն տարագիրը, նուազ միջին չէ միւս կողմանէ երկու օրինակներու ընծայած "Ռաբբի, տարբերակը (Ա. էջ 788). եթէ բառ ընթեանուի "Ռաբբի, "գլխու ծածկոց չինող, խորաբար, այն ժամանակ կը կարենք թէ պահանջական կը դաշնակցի նախընթաց "գլխու, ի հետ, որ, կը շեշտենք, չկայ յունարէն նախաբառերին մէջ. որչափ ալ "Ռաւ արմատը գոյութիւն չունենայ դատական մատենագրութեան մէջ — Ռաւքա կը յիշէ Ռաւ սաղաւարտ է թիթղանէ կամ է կամէ արարեալ, որով գլխու զինաւորին թաղի, այսինքն ծածկի, galea, 2 Եւ. 6, էջ 392 — այսու հանգիստ բառէս անանցներ գիտէ կերանէ կամ գործածեւ Ոսկեբերանի միեւնոյն թարգմանիչը, այսպէս օրինակ, Ա. էջ 894 կը գրէ. Զանգեւան... գինգա յակնջն, մի ծամակալն է ծամն եւ տեսակալս եւ Ռաւաւ (երկու օր. Ռաւաւ ?) է գլխու, մի ապարանջան է ձեռն, եւ այլն, ուր, ինչպէս խօսքին ընթացքը կը ցուցնէ, գլխու ծածկոցի մասին է խորիք, դժբախտաբար կը բռն այտուղ յոյն բնագիրը. աւելի պայծառ է սակայն հետեւեալ հատուածը, զոր ընդարձակորէն յառաջ կը բերենք գործածուած "Ռաւաւ, բառ աւելի գիւրդանելի գործելու համար. "Իսկ այժմ յայնպիսի յոռուութիւն եկին ոմանք, զի եւ զգլխու եւս մերկանու (ἀποκαλύπτειν τὴν κεφαλὴν) եւ զծամաց քարշին զմտիշտ... իկն, մարգ հոլանեալ ծանակեալ կայ առաջին, եւ դու չկրնայցեն զի այնպէս հերարանկ տեսանիցես զնա... եթէ Ռաւաւ տեսանիցես զմտիշտ, քեզ թշնաման համարին իբրեւ, իսկ յորժմ քեզն մերկանա, զայն չհամարին ինչ զնա, անգ. էջ 835, յունական ունի տիլ κεφαλήν ἔδειξεν, հայերէն խնդրական բառը հետեւեալը պիտի նշանակէ "առանց գլխու ծածկելիք,:

Թաւալարի:

70. "Լիք զկապ է պարանոցէ քումի... իբրեւ զին մի այրի՝ որ ընդ միեւր Ռաւաւ իցէ, Ոսկ. Եւ. էջ 386. զոր է քերականական սեւեւ աղբը ինգրել հատուածին մէջ. "Ռաւաւ,

ուղղագրութիւնը կը սաստկացնէ միւս կողմանէ լուծման դժուարութիւնը. բայց նոյն մասնագրութեան մէջ պլուր գործածուած հաղագէտ «Խառնաւազ», ընթերցուածը՝ «Ջի մեռք մեր Խառնաւազ են յարեան», էջ 443, կու տայ մեղի հաստատուն կուսան՝ խնդրոյ առարկայ հաստատան ապահովութեամբ ընթեռնելու «որ ընդ մեխիթ Խառնաւազ», ասութեան, Եդ եկ. Ին, 30 (χαί σποδόν σπράσσειται), Ա գ ա թ. 125: Ե ս ա յ ե ա յ մեկնութեան հրատարակիչը «Խառնաւազ» հաղագիրս հնազոյն մեք շրջած է սովորական «Խառնաւազ»-ի չեմ գիտեր ինչո՛ւ: Կրկնութիւններու մասին համեմատելու է Ա ծ ա ու ե ա ն, Հանդ. Ամս. 1899, էջ 202—207 եւ 232—236:

Լուսարան:

71. «Արար աւազանս մկրտութեան կնքոյ տարոյ. եւ կան հաստատեալ աւազանքն արծաթիք ի տան (այս. ի տուն) Լուսարանն մինչեւ ցայսօր ժամանակին», Բ ու ղ. էջ 106. «Հայկազեան Բառադիրք չի խտրի նօսրագիր բառի մասին: Արդեօր ստերիքեալ չի՞ եւ ուղղելի. «ի տուն Լուսարանն» (այսինքն է՝ մկրտութիւն = մկրտութեւ սեւեռնիկն մէջ) եւ կամ՝ Լուսարան, (այն է՝ ծաղկաւոր, եկեղեցի), Սրբագրութիւններ փոքրելու տարապայման եռանդին միայն պէտք է վերագրել թերեւս Մ ե ն ա ս է ր ի այս շատ ձախող առաջարկը (սեւ Ն ա հ ա պ ե ե ա ն, Ուղղագրութիւնը, էջ 402). բնաւ կարօտ չէ ուղղագրութեւ Բ ու ղ շ ա ն դ ա յ «Լուսարան»-ը՝ հին քրիստոնէական եկեղեցւոյ նուիրական փառօճիւրօնը, որուն բազմապիսի երանգներով լի է նաեւ հայ մատենագրութիւնը, ահա քանի մը օրինակ. «ՆՐԲ. յեա մկրտութեանն, յեա շույն զգեւելոյ, Ոսկ. Ես., էջ 219. «Ձւոյն աւազանին, Ա գ ա թ. էջ 472, «Աս Լուսարան եւ երախոյս, Ոսկ. Պշ. Բ. 509, «Թործած Լուսարանի մկրտութեամբ նորոգեացին», Ոսկ. Ես. էջ 277. «Քանզի եւ որ Լուսարանն իսկ իցէ, կրկին է՝ ի մարմնոյ եւ ի հոգւոյ, Ս ե բ ե ր. էջ 53 (Հաւաքուն. Ընթերց. Ա. էջ 266), «Թործած Լուսարանն յաւազանէն», Ոսկ. Մտթ. Բ. էջ 632, «Լուսարանն զմեզ մկրտութեամբ, Ա գ ա թ. 413, «Եթէ է ի մկրտութեանն Լուսարանն», եւ եթէ յանձառ խորհուրդս՝ չէ իշխանութիւն հրեշտակի Լուսարանի եւ օրքի... զի եթէ է Լուսարանն մկրտութեանն, ասեմ, անարար բնութիւնն գայեցի, Ս ե բ ե ր. էջ 45 «Ոչ մկրտութիւն աստուածագործն Լուսարանն», Ա գ ա թ. 204, տեւ. նաեւ «Լուսարան մկրտութիւն», Ա գ ա թ. էջ 204

եւ այլն: Հարկ կայ յիշելու Մ ա ո ի կարծիքը, թէ Ս. Գրիգորի «Լուսարան» «Մակդիրք անկապած առնչութիւն ունի Ս. Գրիգորի քարոզական եւ հեթանոսներէն մկրտելու գործունէութեան հետ», (Մկրտութիւն Հայոց եւ Արաք, Արխագոյց եւ Արաք նաց ի արդյն Գրիգորի, թարգմանեաց ի հայ Յուսիկ Արքեպիսկոպոս, Վարդաշապատ 1911, էջ 89):

Ժմիջաբարծ:

72. «Եւ ծգութնն համբերեցին (այս. համբարեցին) զնախադիսն, Ջ ք ո ն, էջ 341, չկայ բառս ոչ ՀԲ եւ ոչ Չ ա գ ր ճ ե ա ն, Նոր Բարբառս, ասորին ունի՝ «բարձրք զլուծ», ա յ ա ձ ա լ (Pat. syr. I, էջ 613). Եթէ բառիս առաջին վանկը համեմատութեան գննքը գասական «ծգութ», բնաւն տակ կըլի, բառնայ զնորութիւն բային հետ («Հեծեա, հառաչեա, ծգե-ց, քաջցիք, Ոսկ. Պաշ. Ա, էջ 380), այն առեւ կրնանք իսկոյն հասու բլլալ Ջ ք ո ն ի թարգմանչին ծանօթ ճարտարութեան, որ «լուծ» գաղափարին մէջ կը նկատէ առաւելագոյն «բեռն, ծանրութիւն», եւ կը կերտէ գեղեցիկ բառ մը՝ «ծգութն», առանց արհամարհելու «լծութն» համանշան ալ, որուն միակ գոյութիւնը կը պարտինք նոյնպէս Ջ ք ո ն ի համբարեցի թարգմանչին. «Դուք էք լծութն, լուսնոտք, կապեալք ժողովդեանն», էջ 373, ասորին նոյն յա ձ ա լ ա լ ibid. էջ 681:

Կամակարութիւն:

73. «Ջգեղեցիկութիւն ցածութեանն եւ զաղեղութիւն զեխութեանն, զվատթարութիւն ամբարշտութեանն, շխմալութեանն շարութեանն», Ս ե բ ե ր. էջ 8, ինչպէս այստեղ հարազատ «կամակարութեան» իմաստը կարգացուած եղած է «կամակարութեան», զոր Ա գ ր ե ա ն pertinaciam malitia թարգմանելով հանդերձ զարմանալի կերպով չէ ուղղած (հարկ. հայ-լատ. էջ 17), նոյնպէս Արման ընծայութեան նախկին ուղղ. «կամակարութեան» եղծուած է «Չար շար է կամակարութեան, մասնաւոր թէ ինքնակամ եւս մեղանշին», էջ 9 (սեւ ՀԲ. Ա, էջ 1040). յոյն ունի ἀντεξούσιον = ինքնիշխանական:

կայ:

74. «Եւ իբրեւ սերելիքն իբրեանց ի ձեռս իբրեանց թառամեալ համարէին՝ ոչ անխայէին բառնայ զի կնաց իբրեանց», Ե ս ե բ. Եկ. Պաժ. էջ 157. ՀԲ կը մեկնէ «այսինքն զհամարութեան հայեթ» (Ա. էջ 1043), իսկ Mox ասորի բնագրին

առեթ իւնն աշքի առջեւ ունենալէն ետքը Եփրեմի դործոց մէջ առեպ կիրարկուած ինչիւնեբու նշանա-
կութիւնը ինքնին իսկ կը լուսաբանուի բնականա-
բար: «Ինչիւն, ասէ, ամենայն մարդկան ի խնամն
շարին հաստատեալ է... այսինքն խորհուրդք
նոցա», Էջ 42, «Գիտէր ինչիւն դառնութեան
նոցա», Էջ 140, «Ինչիւն ձեռն արարէք նշան հաշ-
տութեան», Էջ 207, «Ջի սասցեք եթէ ինչիւն
մարդոյ շար է հանապազօր», Բ, Էջ 255, «Շնորհք
պիտոյ են շար ինչիւն մերոյ», Գ, Էջ 29, «Ջոհերն
զոր սասցեք, ոչ այն որ չբժանց է, այլ ի սուրբ որտէ
յայնցանէ» որ ի նշանն անդէն (անդ են?) ի մտաց
բարեաց որ իւրք չեցեն պղծեալ», Էջ 235. այլ է
«Լոյծ ինչիւն անիրաւութեան», Եւ. ԾԲԸ, 6
(= σύνδεσμον ἀδικίας) «Եթէ մերժեացես քու ի
քէն ինչիւն», անդ. 9 «Գտաւ ինչիւն յարգ յայ-
գոսիկն, Եփրեմ. ԺԱ, 9 (= σύνδεσμος), «Ի
ինչիւն անիրաւութեան տեսանեմ զքեզ», Գործք,
Ը, 23:

կոծաւորք:

78. «Շրջեցաւ տաւնն ի ուղի եւ ի արմու-
թին ամենայն ժողովրդեանն եւ եղև լուրք եւ
յո՞ռ-դս ամենայն տաւն», Եւ. Ե. Բ. Եփ. Գամ.
Էջ 118, ճաբեան յունարէն բնագիրը կը թարգ-
մանէ «լաւին եւ կոծ», այսպէս բովանդէս է նաեւ
ասորին եւ մէկ բառով թարգմանած Լ) = plo-
ratus (The eccl. hist. of Eusebius, էջ 95),
չնչը կարծեք որ հայ թարգմանիչը ասորի բառը
առած բլլայ lugens, lamatans իմաստով եւ հայե-
րէն ինքնածած «յո՞ռ-դս, համէն էջ 159. «յայն
ամենայն տնհարին նեղութիւն» «ուզ ի-
նչ գոյն», (= Լ)», այս պատճառաւ պիտի ըսենք
թէ ձեւադրական վերապիւժն է այս տեղ «յո-
ռ-դս» եւ զոր պիտի ցանկանք ընթերցանել «լա-
ւարիք եւ այն տաւն լուռ-տ գաւազկան ձեւին քով
կ'ունենանք միեւնոյն կաղապարի մէջ. ձուլուած
յո՞ռ-դս թանկագին ձեւ մըն ալ. համէն «կոծեցաւ
անուն տեղւոյն այնորիկ լուռ-տ (χλαυθμῶνες),
Գաւա. Բ, 5, Եփեսոս մուտ ի լուռ-տ» (πλησίου
τοῦ χλαυθμῶνος), Բ. Թագ. Ե. 23 եւ այլն:

Համանշամ:

79. «Ջգունակ (գունակ) թանն եւ զար-
գանակ(ս), զազգի ազգի համանանն ընդ միմանս
խառնեալս, զպալար եւ զլոր խորտապցն համակ-
ման եւ զարեան որ վանն պիտի պարզեալ
իցեն», Բով. Մաթ. Գ, էջ 69. հրատարակիչը
սխալմամբ անտարակոյս թէ, անդ, էջ 427 «ազգի

ազգի համակման ի քիման ծնունդանիցեն» հաստա-
ծին նորագործը «համագման, ուղղած է, բառս կը
սրբազան նշնպէս «համագման», եւ զոր կ'ընդգրկէ
նաեւ Հապուհին, ճաշք եւ խնդրք, էջ 185.
մեզի բնագրանի չի թուիր այս սրբագրութիւնը, որ
չի համաձայնիր յաղորդող «գարեհն, բառին հետ,
պէտք է ընթերցանու մեր կարծեօք «զգալար եւ
զլոր խորտապցն հակմանս եւ զարեան». յոյն
ունի τὰ ὑγρά, τὰ ξηρά ἐδέσματα, τοὺς περὶ
τοῦτων χερμένους νόμους:

հանդարտեմ:

80. Կառնեալարանիս Բ. 456ին մէջ ամփո-
փուած են կաղմի համար գործածուած մագաղա-
թեայ հաստակորներն, զորոնք 8 աշեւն լանա-
ցած է այլեւայլ խմբիւր. բաժնել (Ծուցակ, էջ
328). չորրորդ խմբի երկրորդ մասը կը բովանդակէ
Ս ե բ եր ի տ ու «Ի շարժարանս, ճառէն հաստաւ
մը (էջ 216, տող 21 մինչեւ վերջը), որ ունի կա-
րեւոր ընթերցուածներ, կը սխալենք միայն հե-
տեւեալը «կարգաւ հանդարտեմ զանարգանս, տղ
էջ 217, մագաղաթը կը կարգայ «2 կարաց
հանդարտել զանարգանսն»: Թեւեւ երկու տարբե-
րութիւններն ալ աւհաստարակ ըստիք են ու
գաւազկան այլուս հանգրիւն նախնական հա-
րողաւ ձեւէն ըլլալ կը թուի ինձի «հանդարտել»
հայցական ցանցաւ խնդրաւորութեամբ, համալ է «Եւ
չոյս եւ ոչ որ զլծագն իսկ ի զլուի ունիցի, կարե
միշտ անձին հանդարտել», Բով. Մաթ. Ա, էջ 383,
«Այն դը ոչ էր ի մարդկանէ, որ կարող էր զնշու
լուսոյ ճառագայթիցն այնոցիկ կարել հանդարտել»,
Բով. Թովհ. էջ 85:

հարուիմ:

81. «Քանից եւ առ մեզ բաժանեալ են
գործք ինչ եւ ասացանք, զի այլ այն է որ
կաղմէն, եւ այլ այն որում կաղմէ, եւ եթէ հա-
րուիցի եւ աստապիցի, այլ է որ զինչանութիւն
ունիցի», Բով. Պաւլ. Ա. էջ 36, նորագործին ուղ-
ղելու է «հարուիցի», որուն «երթնանամ, աստա-
պիմ» եւ այլն նշանակութիւնը յայտնի է մեզի
[տես Բ. 85], կը յաւելուիք այս տեղ ուրիշ եր-
կու օրինակ ալ. «Քանից խարուիմ երթնացեալ
կայ ի մարտին եւ վերաւարեալ», Բով. Պաւլ. Ա.
354, «2 տեսանիցէն զմարմինս ցաւկոտացն զիարդ
գեղիցն եւ աղայիցն են եւ քան զամենայն ծաղիկ
խաղիկալք, առաւել խարուիմ անտախք անդուրք,
մաշեալք են ծնկեալք», անդ, էջ 830. այսպէս
«խարուիմ» ընթերցանու է արեօք Եւսայեայ
Մեկնութեան «Այլ ետես ծիրեալ եւ ծնկեալ,
3*

«*Ո՞ր օր, conterit . . . procalcabit* (Pat. syr. I, էջ 209). Եւ նման լիբիպագրութեան մը ալ մտադրութիւն կը հրաւիրէ *Karst*՝ Բրու-նիկոնի «Ոմանք զհռոմ» յիշատակող որդայ Իտալիայ առեւ լիւէլոն հաստատեն (Ա, էջ 379) *GE* օրհնակ-ներու լիւանդագրութեան եւ յոյն բնագրին (*ἐξισθαί*) համեմատյն կարգաւոր՝ «*լիւից*», — «*Erlliche hinwieder sagen, es sei Rom ge- gründet von Romoo*» (Die Chronik, էջ 133).

Մարտականութիւն:

89. Ո՞կ ե բ բ ա ն ի Երայայ միկնութիւնը Մարտիկ եւ Պաւղոսի թղթոց միկնութիւններու նման ճառական նկարագիր չունի. Մ ա ն ֆ ա լ ո ն արգէն կը գծուարի ընդունիլ թէ Ո՞կ ե բ բ ա ն ժողովրդեան առջեւ խօսած ըլլայ իւր այս միկնու-թիւնը՝ *vix tamem putaverim, haec, ut hodie iacent, in caetu populi dicta unquam fuisse* ըստ որում «ի բովանդակ միկնութեան ոչ ուրեք տեսարի յառաջարկ ինչ... ոչ ուրեք ի վերջոյ յորդարական բանը, փառաբանութեամբ Բրիտանի-կայութիւն է Ոսկեբերդի, որ եւ անվերջ սովոր-ութիւն է Ոսկեբերդի, սրմանայ ճառաւ իւր, (Յառաջարկ թ.). հայ ճառասացները սակայն գիտցած են յընթացք ճառական ձեւ տալ միկ-նութեանն քանի մը կտորներուն» անվերջ սովոր-ութիւն, եղած փառաբանութեան հետ աւելցրեն-լով երբեմն նաեւ ինքնագիր համաձայն կամ ըն-դարձակ տողեր, ինչպէս միկնութեան հրատարա-կութեան կցուած ճառընտրական հաստատենքը՝ կը ցուցնեն. Գ. ճառընտրին օ. Գ. «Երկրոցնց աւ-րինացն ինքն է աւրենագիր» (էջ 6) հաստատին կը կցէ «որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել, շնոր-հաւք...» եւ այլն ինչնանհար փառաբանականը (էջ 475), իսկ ԻԹ. ճառընտրը «Եւ զի յեղիպոսէ եւս նա եհան զնոսա...» (էջ 6) այսպէս կը վեր-ջացնէ իւր ճառը. «Եւ ինքն է որ եհան զնոսա յեղիպոսէ, եւ զաւրեն, Բրիտանո Ստուած մը. նա՛մ փառք յաւիտեանս, ամէն» (էջ 475). այս փոքրիկ փոփոխութիւններն ու յաւելումներ կը նսեմանան սակայն «որ նորա գործեալ իցէ» (էջ 343) նախագաւառութեան փոխանցին ԻԹ. ճառընտրին աւելցուցած ընդարձակ վերջաբանութեան քով (էջ 479), ուր յետնագրեան ճառասացը կը մատեն ինք զինքն իւր «սակայն խոցեալ երկիւղի-շար սրդին որ ունեցի յոգով իւրում՝ բունեալ միշտ զնա ինքնալիւն» եւ «ի մշնանաւոր եւ յսկիւնիւն մահուանէն, հայերենովը. ԺԵ. եւ ԻԳ. ճառընտրներու անշնանակ վերջաբանու-թիւններն ձգելով (էջ 481) կ'անցնի յատկապէս

նոյն ԻԹ. ճառընտրին մեզի պահած ընդարձակ հաստատին (էջ 482—487), որուն համապատաս-խանը կը պակի բուն միկնութեան մէջ՝ քանի մը թերթեւունակմամբ (տես, էջ 184). ճառասացը հաւատարմութեամբ ու խնամքով ընդօրինական է ընտրած հաստատը, կարելի չէ ըստ որում մատ-նանշել կեւ մը որ հաւանակ ըլլայ մայրնոցեան դարաշրջանի դասական լեզուին. բայց հազիւ թէ կը շեղի յանդիմանագիր բնագրեն սովորական վեր-ջաւորութեամբ աւարտելու համար իւր ճառը, անմիջապէս զգալ կու տայ թէ իւր անձնական լե-զուին նկարագրէր հեռու է բացարձակապէս հին-դերորդ գարու լեզուին սեփական հոգեկէն. «զմին միայն զոր ունէր եւս մեզ,» օսկեբերդեան հա-տուածին (էջ 487) այսպէս կը օկի յեռու ճա-ռասացը իւր վերջաբանութիւնը. «Իսկ ինքաւ եկեալ» խաչին մահու գործէ զգրկութիւն մեզ. գոր-կամաւ եւ ոչ ի հարկէ կատարեալ զնորհուրդ սուրբ խաչին, զոր կանգնել ի մէջ անեղեղաց, աստուա-ծագործ եւ նշաւգիւտ լուսով մարտիրոսեալ եւ զէն յաղթութեան ընդդէմ թշնամիքն առեալ հաւատասցելոց, ի պարծանս յուսոյ յաւուրն մեծի, զի նմա վայելէն փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն», ինչպէս նախորդ հաստատին մէջ «ինքն-ալիւն», «սկիւնիւն», ձեւերը, նոյնպէս հոս զգալի են մանաւորապէս ճառասացին յատուկ բառա-միջոցներն եղած «նշաւգիւտ», «մարտիրոսեալ» դասական լեզուին անմանօթ բարբարոս բառերը. իսկ «աստուածագործ» բառին հարազատութիւնը երկրայական կը մնայ (եւ է) ոչ այնչափ «նշաւ-գիւտ» եւ «մարտիրոսեալ» բառից պատճառաւ, (նորաբար, Կորին վարդապետ, էջ 97), այլ առաւելապէս անոր Մամար օրովհետեւ մեր յառաջ բերած բովանդակ հաստատը յետնագոյն դարե-րու հեղինակութիւն է՝ յօրինուած դասական լե-զուի անմանօթ ճառասացէ մը. ԻԹ. ճառընտրէն հանուած հատկոյոր միկնութեանս լատին թարգմանութեան մէջ (էջ 461) կ'անդադրաւոր թարգմանիչը յաւաւարական մէջ անհարկան թէ է Ո՞կ ե բ բ ա ն այս միկնութեան մէջ փառաբանու-թեամբ չէ վերջացրեր իւր ճառերը (XII) եւ «ի պարծանս յուսոյ յաւուրն մեծի, ուլ (= utque gloriam spei magni dicit) կ'աւարտէ թարգմա-նութիւնը՝ «զի նմա վայելեն...» եւ այլն տողերը բոլորովին անտեսելով:

մեծամեծ:

90. «Եւնիմի» էր հաշտեցուցանեն բայց անձամբ հաշտեցուցանել առաւել մեծ է եւ քան զանձամբ հաշտեցուցանել՝ եւս մեծ արեւմտեան

իւրովն Ոսկ. Պաւլ. Ա. էջ 557, գարձեալ «Բժա-
 Բժ (միւսն Բժ էր) էր եւ այն, այլ ոչ իրեւ զայս
 զոր յետոյն եղոյց, անդ, էջ 743. երկու նորոտա-
 ցերն ալ փոխելով կարգաւու է «Բժ, Բժ էր,»
 քերականական հաստատուն օրէնք է թէ «Դի-
 մուր բայէն յառաջ իւր աներեւելիքն աւելցնե-
 րով՝ խօսքը հասարակօրէն ինչպէս էւ, այժ, ազանն
 բառերով ըստած կ'ըլլայ,» «իսկ է՛ բային՝ անե-
 րեւելիք չունենալուն համար՝ գիտաւորը կը կրկնուի
 առանց իւր,» օր. «է եւ առաջնորդ մեղաց բան-
 արկուն... Բայց մեղա ոչ էթէ...» (Գոշ. ընծ.
 էջ 12) «եղն էականով նաեւ անմահանը կը կրկնուի,»
 օր. «Բժ, Բժ է օրինակը, զոր ասացին, առկայն
 տկար է առ որ ասեմքս եւ անկար» (Գոշ. ընծ.
 էջ 89), այսպէս, «մծ էլ,» մծ է եւ այլ... բայց
 առկայն փոքր է առ այն, զոր ասելոց եմ՝ էջ 22.
 2 աւելի եւսն՝ Ա յաբն եւսն, քերականութիւն,
 էջ 399 - 401. անմահանի նման կրկնում մը ահա
 խաթարուած ակնյայտնի՝ յառաջ բերուած սովե-
 րանքնան հաստատաներու մէջ՝ զատուած անա-
 կաններու ուղ շարկապմամբ. նմաներելիք չըլլալ
 զօգման օրինակ է նաեւ Գոշման ընծայութեան
 «Զոր լոր է կամակարութիւն» (էջ 9) ուղիւ ըն-
 թերցումս չի ԼԻ մէջ «լուրալը տարբերակը
 (Ա. 1040 կամակարութիւն բառին տակ):

«ի մէջ քաղաքին:»,

91. «Եւ զբազինսն որ է մէջ իւրովն էին, որ
 յայլապէսն արարեալ էր, եւ զտեղն պաշտա-
 մանց քակէին,» Բ. Մակար. Ժ. 2. այսպէս զատ
 զատ «է մէջ իւրովն» ունին, 250-Տորապէսն,
 Բաբարաուսն է եւ ԼԻ (Բ. 259), զոր առկայն
 միացնելն պէտք է եւ ընթեռնուլ «է մէջ-իւրովն»
 ոչ թէ բառական ըն մէջ տէ՛ս πόλεως, in medio
 urbis այլ «ի հրապարակի,» նշանակութեամբ.
 ինչպէս ունի յն. τοὺς δὲ κατὰ τὴν ἀγορὰν
 (= ad forum) θορυοῦς. «մէջ-ուր» ճորձ իմաս-
 տով այլոր գործածուած չէ: «Իւր-ուրէն շրջած
 ձեւն ընդհակառակն կը վայելէ յաճախակի կիրա-
 րութիւն. «Եւ ասն, ոչ. այլ է իւր-ուրովն աստ
 ազգութ,» ծնդ. ԺԹ. 2 = ἐν τῇ πλατείᾳ, «ճեւ
 (եւ) աղաղակաւ իւր-ուրովն ընդին,» Գ. Մա-
 կար. Ա. 10 = γόων τε καὶ στεναγμῶν τὰς πλα-
 τεῖας ἐνεπιμπλων, «է իւր-ուրովն կայցէ,» Ոսկ.
 Պաւլ. Բ, էջ 514, «Զ-իւր-ուրովն թին ինծոյիւք,»
 Ա. Գ. Թ. էջ 99 «Ընթացեալ ընդ իւր-ուրովն,
 անդ, էջ 104 «է իւր-ուրովն» կարգաւու է արդեօք
 Ոսկ. Բ. Բ. Բ. Բ. «է իւր-ուրովն միջ եւ ի հրապարակ
 ընթերցումս (Մաթ. Բ. էջ 546), «Մեղիւնէն
 նորագիւտ ձեւին կազմութեան համար համեմա-

տեղս է «միջերկն,» Ա. Թագ. Ե, 4, Ոսկ. Պաւլ.
 Ա. էջ 619, Բ. Բ. Բ. էջ 216, Ա. Գ. Թ. էջ 290,
 «միջերկն» (համեմատ Ե. Թագ. Բ, Գ. Թագ. Բ,
 էջ 246 եւ Արարատ, 1902, էջ 790 եւ յժ),
 «միջերկն,» Բ. Բ. Բ. 119, 121, 136, 157, 161,
 որ Բ. Մակար. Ժ. 2 կը գրուի «յուր-ուր-ուրէն,
 անդր արշաւել,» նոյնպէս «է միջ-երկն Վան
 բերդի,» Բ. Բ. Բ. 151, զոր Ա. Գ. Թ. կը շրջէ «բեր-
 ց-մէլ,» էջ 99:

միահամար:

92. «Եւ այլոց բազմաց օրք է մի միտս միա-
 բանեցան եւ եղին (այս. եղին) մահա՛մար եւ դի տյո
 էր մի զճիւտ զայս զոր ասացաք (վան) նոր(ա),»
 [փակագծի մէջնները Merxի յաւերածներն են
 համեմատյալ ասորի ընդգրկին, The ecol. hist. of
 Eusebius, էջ 304], Եւսեբ. Եկ. Պաւլ. էջ 395,
 յոյն բնագրին տից աւտից τεθνεῖνται φηγοϋν
 (Laemmer, էջ 404) ընթերցումս առիթ կու
 տայ ԼԻին նորագործուած «մահա՛մար» բառը մեկ-
 նելու, միաբան համարումի՝ համեմութիւն թուար-
 կութիւն՝ զճիւտ (Բ. 266) այս մեկնութեան կը
 հետեւին Զաբալաւեան՝ suffragis, voto (Բագ.
 Հայ. -իտալ. 2 ագր ճեւսն՝ «միահամար գնել.
 Գործ-սթմագ, նոր բարբառարան), ճա՛մ ճեւսն՝
 voce = քուսակ, վիճակ, մահա՛մար (Nuovo dizio-
 ionario ital.-franc.-arm.-Turco, Vienna 1846).
 Պատմութեան ասորի ընդգրկը միայն թէ իրեւ
 եղծ կը գառապարտէ ինչքանիւ բառը իւր ներ-
 կայացուցած իճաւս ընթերցումով, զոր հայ
 թարգմանիչը բառական սարկօրէն հայացուցած
 պիտի ըլլար անտարակցս «Եւ եղին (ը) մահա՛մար
 այս սկզբնական հարազատ ձեւն ալ ուրեմն ձու-
 րուած է ի մի եւ յառաջ կ'ան նոր բառ մը, որ
 ըստ ինքեան գոյութիւն չունի. նման սխալագոր-
 թիւններու օրինակներ պիտի չյաճախենք այլ եւս,
 միայն յարմարօրէն գիտեալ պիտի ասեմք որ Ոսկ. Բ.
 Բ. Բ. Բ. «Գանդի չէ ընդ մի նմար» ասեմք զիշ-
 խանութիւն եւ մասն լինելն ընթերցումս չի
 առնելով անշուշտ ճառքնարէ մը յառաջ կը բերէ
 «չէ ընդ մահա՛մար» ազատ ձեւով (Բ. էջ 266):

Հ. Ա. ՉԱՐԱԽՆԵՆԻՍ

